

1. Identificació del mòdul

1.1. Dades del mòdul

CICLE FORMATIU DE GRAU SUPERIOR D'IL·LUSTRACIÓ
MÒDUL MC02- Fonaments de la representació i l'expressió visual / Il·lustració

Curs	Període	Hores setmanals	Nombre de crèdits ECTS
Primer	Anual	4	8

Comunicació Gràfica i Audiovisual

Professorat responsable:

Joan Lluís Miró Gayà
Correu electrònic: jmiron@eam.cat

Horari de tutories: dimarts de 16.50 a 17.45h.

Coordinador

José Luis Díez Fernández
Correu electrònic: ldiez@eam.cat

1.2. Contextualització del mòdul dins el pla d'estudis

L'assignatura contempla aspectes relatius al dibuix, els projectes, les tècniques o la perspectiva. Hauria d'ajudar els alumnes a millorar les destreses compositives, les estratègies comunicatives i l'ús del color, connectant determinats estils amb els usos més habituals.

Se centra en quatre aspectes bàsics.

- 1- La relació de les imatges amb les funcions comunicatives.
- 2- L'articulació i la interacció del color
- 3- La composició dels diferents elements.
- 4- L'anàlisi de les estratègies visuals.

1.3. Requisits per cursar el mòdul:

Sense requisits previs.

2. Normativa de referència

Real Decreto 596/2007, de 4 de mayo, por el que se establece la ordenación general de las enseñanzas profesionales de artes plásticas y diseño (BOE 25/05/2007).

Decret 15/2019, de 15 de març, pel qual s'estableixen els currículums, en l'àmbit de les Illes Balears, dels cicles formatius de grau mitjà de tècnic d'Arts Plàstiques i Disseny en Assistència al Producte Gràfic Impres i de grau superior corresponents als títols de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Fotografia, de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Il·lustració i de tècnic superior d'Arts Plàstiques i Disseny en Còmic, pertanyents tots a la família professional artística de comunicació gràfica i audiovisual, i es regulen l'avaluació i les proves d'accés dels estudis professionals d'arts plàstiques i disseny (BOIB 035, 16 març 2019)

3. Objectius d'aprenentatge del mòdul

- 1- Analitzar els elements que configuren la representació de l'espai en un suport bidimensional i les interrelacions que s'estableixen entre aquests elements.
- 2- Utilitzar adequadament els elements i les tècniques pròpies del llenguatge plàstic i visual en la representació gràfica d'imatges.
- 3- Adequar la representació gràfica als objectius comunicatius del missatge.
- 4- Comprendre els fonaments i la teoria del color i la importància que aquests tenen en els processos de creació artístic-plàstica i utilitzar-los de forma creativa en la representació gràfica de missatges.
- 5- Analitzar el color i altres elements del llenguatge plàstic i visual presents en diferents imatges bidimensionals i tridimensionals.
- 6- Exercitar la capacitat d'invenió i ideació i desenvolupar la sensibilitat estètica i creativa.
- 7- Augmentar la sensibilitat de l'alumne pel que fa a qüestions bàsiques de color, línia, forma i composició.
- 8- Catalogar i manejar amb fluïdesa els aspectes que determinen la coherència formal entre diferents imatges o conjunts comunicatius més complexos.
- 9- Manejar amb fluïdesa les diferents tècniques d'aplicació del color, amb un èmfasi especial en els sistemes de color digitals.

4. Continguts temàtics del mòdul (distribuïts en unitats d'aprenentatge)

4.1. Continguts temàtics

1. Configuració de l'espai bidimensional. Elements formals, expressius i simbòlics del llenguatge plàstic i visual.
2. Forma i estructura. Elements proporcionals.
3. Forma i composició a l'expressió bidimensional.
4. Fonaments i teoria de la llum i el color.
5. Valors expressius i simbòlics del color.
6. Interacció del color a la representació creativa.
7. Instruments, tècniques i materials.
8. Sistemes digitals de dibuix i aplicació del color.

Desenvolupament dels continguts

UD01. Instruments, tècniques i materials.

Línia, forma, color, textura, valor, espai, profunditat / Esbossos, dibuixos, dissenys... / Les voreres, lineal o pictòric, suau o dur, aquarel·la o tinta, fosos o tramats / Tècniques humides i seques.
(7) Instruments, tècniques i materials.

UD02. Elements formals, expressius i simbòlics del llenguatge plàstic i visual.

Escales d'iconicitat / Coherència formal / Funcions de la imatge / Estratègies.
(1b) Elements formals, expressius i simbòlics del llenguatge plàstic i visual.

UD03. Forma i estructura. Elements proporcionals.

Lleis Gestalt. Pregnància. Proporcions: de la figura humana, figura-fons, elements-format / Els formats – ajustaments / Emmarcats, el retall dins el retall. Temporalitat. Escala de plans.
(2) Forma i estructura. Elements proporcionals.

UD04. Fonaments i teoria de la llum i el color.

De Newton a Munsell. Nomenclatura del color. Dimensions del color (to, valor, puresa). Contrast i harmonia.
Fonts de llum: solar directa, dies ennuvolats, d'una finestra, de veles i foc, elèctrica en interiors, nocturna, luminescència...
Intensitat i lluentor, color superficial, grisos i neutres, el verd, degradats. El rebot de color. Mateix color, diferents sensacions. Llum i ombra. Ombra pròpia i projectada, ombres mitges. Il·luminació frontal, de tres quarts, contrallum, contrapicada, llum reflectida. Núvols, arbres, cabells, herba, cristall, metall... Imprimacions, transparències i veladures.
(4) Fonaments i teoria de la llum i el color.
(8) Sistemes digitals de dibuix i aplicació del color.

UD05. Interacció del color.

Monocromàtic, càlid-fred, quantitat, llum acolorida, tríades, accents, cadenes de colors, esquemes de color, color scripts...
Oposicions cromàtiques, constància del color. Reflexos i lluentors. Perspectiva atmosfèrica, l'hora daurada, boira, fum, raigs de sol, llum clapejada, primer pla il·luminat, aigua i reflexos. Interacció del color. Organització de la paleta, paletes limitades...
(5) Valors expressius i simbòlics del color.
(6) Interacció del color en la representació creativa.

UD06. Configuració de l'espai bidimensional.

Pla-profunditat, gradacions, mida i profunditat. Distribució espacial dels elements. Solapaments. Disminució de mides. Plànols paral·lels. Amb profunditat o sense. Contrast de mides. Diagonals. Punts de fugida. Distorsió espacial. Èmfasi: blanc sobre negre o negre sobre blanc. Temporalitat, formats, profunditat. Picats i contrapicats. Elements dinàmics: tensió i ritme.
(1) Configuració de l'espai bidimensional.
(3) Forma y composició en l'expressió bidimensional.

UD07. Forma y composició en la expresión bidimensional.

Estratègies compositives: a la recerca de la unitat. Escala de plans, alçada del punt de vista, angulació, contrast, reenquadrament, gradació...
Figura-fons, l'espai negatiu, accents. Línies visuals, la divina proporció, la regla dels terços, simplificació, els imparells, triangles, altres. Ritme, equilibri, èmfasi, gradació, harmonia, varietat, moviment, proporció.
Pesos i adreces visuals. Flux visual, estructura, història, narrativa visual, de què va la imatge. Color i focus, saturació, brillantor.
Problemes amb la composició: Punt focal descentrat, objectes alineats, soroll, manca d'inspiració, horitzó al mig, línies rectes, les parts i el tot, tangències...
(3) Forma i composició a l'expressió bidimensional.

4.2. Distribució temporal

2 sessions de 2 hores a la semana. (54 sessions aprox.)

5. Materials i recursos didàctics

5.1. Bibliografia bàsica

GURNEY, James, *Luz y color*. Ediciones Anaya Multimedia. Madrid, 2015
MATEU-MESTRE, Marcos, *Framed Ink*. Designstudio Press. California, 2010 / *Tinta vol. 2*. Ediciones Anaya Multimedia. Madrid, 2022.
VV. AA. *Famous Artists Course*. Famous Artists Schools, Inc. Westport, Connecticut, 1960.

5.2. Bibliografia complementària

DONDIS D. A. *La sintaxis de la imagen*. Ed. GG. Barcelona, 1972
GURNEY, J. *Luz y Color*. Ed. Anaya, Madrid, 2015
TORNQUIST, J. *Color y luz. Teoría y práctica*. Ed. GG. Barcelona, 2008
ALBERS J. *La interacción del color*. Alianza Forma. Madrid, 1980
FERNÁNDEZ, Leandro. *Aprende a dibujar cómics*. Dolmen, Palma de Mallorca, 2015
FRASER / BANKS. *Color. La guía más completa*. Ed. Taschen, 2005
HELLER, E. *Psicología del Color*. Ed GG. Barcelona, 2004
KÜPPERS, H. *Fundamentos de la teoría de los colores*. Ed. GG. Barcelona, 1982
SIDAWAY, I. *Materiales y técnicas de arte*. Ed. Acanto, 2002

VARICHON, A. *Colores, Historia de su significado y fabricación*. Ed. GG. Barcelona, 2009
VILLAFANE, J. *Introducción a la teoría de la imagen*. Ed. Pirámide. Madrid, 1985
VV. AA.. *Aprende a dibujar cómics Vol. II*. Dolmen, Palma de Mallorca, 2006

5.3. Altres recursos

Visita a empreses.

Revistes i publicacions específiques.

Assistència a fires, exposicions i esdeveniments culturals relacionats amb l'especialitat.

Recursos en línia a través de la web de l'assignatura com a vídeos, documentals o pàgines web.

6. Metodologia docent

6.1. Estratègies generals metodològiques

La matèria es constitueix com a taller. A través dels exercicis els alumnes aniran assolint nous coneixements i adquirint destreses sobre la utilització del color i les estratègies compositives. A cada unitat s'explicaran els conceptes més importants, amb abundants exemples. Després es plantejaran els exercicis, amb la pretensió de compensar-los i acabar-los en les sessions de classe.

6.2. Organització i tipus d'activitats d'aprenentatge

Es pretén que l'assignatura no obligui a endur-se'n feina a casa. Al contrari, s'insistirà en la fase de esbossos i en la presa ràpida de les primeres decisions. Qualsevol estratègia que ajudi a augmentar la velocitat serà benvinguda. S'espera que els alumnes guanyin en rapidesa i frescura a l'hora de resoldre les feines i que els temps d'execució es redueixin des del començament fins al final del curs.

Dins aquesta idea general de treballar a classe es dividiran les sessions setmanals en dues. Una primera dedicada al dibuix i la composició i la segona al color, sempre que el desenvolupament del programa així ho permeti.

A la primera part del curs es treballarà sobretot amb color directe, a la segona amb color digital.

S'insistirà amb el fet de guanyar profunditat i emprar l'espai com a element visual de primer ordre. I a la necessària narrativa de les imatges. Les eleccions de color i la jerarquització de l'espai plàstic obeeiran sempre al programa narratiu, el que ha de comptar la imatge.

Al contrari que al mòdul de *projectes* o al de *tècniques*, aquí els acabats no pesen tant com la intenció, la direcció, l'estratègia general.

La matèria se centra més en les bases que no pas en el desenvolupament.

6.3. Instal·lacions del centre i material

Aula que es pugui enfosquir i accés a pantalla de projecció interactiva o monitor de televisió. Accés a ordinadors, escàner i tantes taules de dibuix com alumnes assisteixin. Una pissarra i una mica de paper per a gastar.

6.4. Activitats interdisciplinàries

Segurament alguna interdisciplinària amb el mòdul de *tècniques, dibuix o projectes* seria adequada.

6.5. Activitats complementàries i extraescolars

Les activitats complementàries es desenvoluparan d'acord amb les necessitats acadèmiques de l'assignatura i/o el calendari de les institucions públiques i privades que les organitzen (si escau)..

6.6. Atenció a la diversitat

La *Llei Orgànica 2/2006, de 3 de maig, d'Educació* (Títol II, equitat en l'educació) tracta de l'atenció educativa diferent de l'ordinària: Necessitat Específica de Suport Educatiu (ANESE), una categoria única que inclou l'alumnat amb Necessitats Educatives Especials (NEE), l'alumnat amb Dificultat Específica d'Aprenentatge (DEA), l'alumnat amb Altes Capacitats (AC), l'alumnat d'Incorporació Tardana (IT), i l'alumnat amb Condicions Personals o d'Història Escolar (CP/HE), però en principi per l'ensenyament obligatori.

Per altra banda, la normativa autonòmica que regula els ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny no preveu l'**atenció a la diversitat** ni les **adaptacions curriculars individuals** (ACI) a l'aula, tan sols l'article 13.2 del *Real Decret 596/2007* estatal estableix que: "Els centres que imparteixin ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny desenvoluparan i completaran els currículums establerts per l'Administració educativa corresponent, mitjançant la posada en pràctica del seu projecte educatiu i la implementació de programacions didàctiques que prenguin en consideració les característiques del context social i cultural, les necessitats de l'alumnat, amb especial atenció als que presentin una discapacitat, i les possibilitats formatives de l'entorn".

Aquestes mesures administratives, que recorda la disposició addicional 1ª del *Real Decret 596/2007* estatal, es centren principalment en facilitar a l'alumnat els mitjans i recursos que siguin necessaris per accedir als ensenyaments artístics professionals d'arts plàstiques i disseny i cursar-los.

- Accés als estudis (article 17.1 del *Real Decret 596/2007* estatal).
- Convocatòria extraordinària (article 19.5 del *Real Decret 596/2007* estatal).
- Expedient acadèmic (article 20.2 del *Real Decret 596/2007* estatal).

En aquest context, sempre hem intentat donar a l'alumnat un **tracte individualitzat i personalitzat**, raó per la qual pensem que no és necessari adoptar mesures especials per atendre l'alumnat amb problemes d'aprenentatge i altres necessitats educatives específiques, en un sentit (discapacitat psíquica, sensorial o motora, trastorns greus de conducta) o en un altre (superdotació, sobredotació). No obstant això, demanem l'alumnat una adreça de correu electrònic per estar en contacte, enviar i rebre exercicis, atendre consultes puntuals, i poder donar una millor atenció personalitzada, aquesta vegada en línia.

En tot cas, en tractar-se d'ensenyaments artístics professionals de lliure elecció, entenem que no es poden fer **adaptacions curriculars significatives**, en el sentit d'adequar els objectius educatius, eliminar o incloure determinats continguts essencials, i modificar els criteris d'avaluació.

Per contra, entenem que sí són possibles les **adaptacions curriculars no significatives** (modificacions dels elements del currículum que no afecten a l'assoliment dels objectius d'aprenentatge) i les **adaptacions d'accés al currículum** (elements organitzatius, recursos de tot tipus i optimització d'aquests), en el marc del *Decret 39/2011, de 29 d'abril, pel qual es regula l'atenció a la diversitat i l'orientació educativa als centres educatius no universitaris sostinguts amb fons públics* a les Illes Balears.

De fet, l'article 20.2 (documents bàsics d'avaluació i mobilitat dels ensenyaments professionals d'arts plàstiques i disseny) del *Real Decret 596/2007* estatal explica que les mesures d'adaptació curricular han de constar a l'expedient acadèmic de l'estudiant (si escau). Per altra banda, no s'ha de confondre l'**adaptació curricular no significativa** de la qual parlem amb l'adaptació a la que fa referència l'article 21 del *Real Decret 596/2007* estatal està referida a l'**adaptació per trasllat d'expedient acadèmic** a un centre d'altra administració educativa.

7. Criteris, procediments i instruments d'avaluació i qualificació

7.1. Criteris d'avaluació generals del mòdul:

El Professor considera un 75% d'assistència com a mínim i la presentació del 100% d'exercicis per poder ser avaluat per avaluació contínua.

7.2. Criteris d'avaluació del BOIB nº35 de 16 de Març de 2019 / Decret 15/2019 de 15 de Març.

Se valorarà la capacitat de l'alumne per a:

- CA01- Representar imatges d'acord amb les tècniques i procediments gràfics idonis.
- CA02- Analitzar, estructurar i representar l'espai compositiu d'una imatge a partir d'un plantejament previ.
- CA03- Utilitzar adequadament la metodologia i els diferents materials i tècniques del dibuix en la representació gràfica de formes de la realitat o de la pròpia inventiva.
- CA04- Explorar amb iniciativa i sensibilitat les possibilitats expressives del dibuix, del color i la composició, i usar-les de manera creativa en la realització d'imatges.
- CA05- Utilitzar el color amb intencionalitat significativa i estètica en la representació gràfica d'idees i missatges.
- CA06- Valorar de manera argumentada els aspectes formals, estètics i simbòlics en una representació visual determinada.
- CA07- Utilitzar de forma adequada els sistemes digitals de dibuix i aplicació del color.
- CA08- Elaborar imatges que resolguin adequadament els problemes comunicatius plantejats.

7.3 Procediments i tècniques d'avaluació i criteris de qualificació o ponderació (ordinària, anual/juny)

L'avaluació serà contínua i tindrà en compte els següents aspectes: assistència i puntualitat, plantejament de dubtes i consultes d'interès general, aportació d'idees, coneixements o materials complementaris, capacitat d'autocrítica, adequada expressió oral, correcta metodologia de treball.

L'avaluació serà individual, en el sentit que es procurarà atendre els diferents estats de partida de cada alumne, tenint en compte els seus punts forts i febleses. Es cercarà una posició d'equilibri que prevalgui els processos mentals, la metodologia de treball, sense desatendre els resultats gràfics aconseguits.

L'avaluació serà pública (dins de la classe). Els treballs lliurats seran exposats en la classe perquè puguin apreciar els resultats aconseguits pels companys i relacionar-los amb els seus propis resultats. També perquè comprovin com s'apliquen els criteris d'avaluació en el conjunt de la classe. Aquesta anàlisi comparativa es considera molt important en el procés d'aprenentatge.

Per superar l'assignatura s'haurà d'obtenir un mínim de 5. La nota mínima que s'exigirà tant als treballs i projectes com a les proves objectives per tal de poder fer mitjana és de 4 sobre 10. Tots els exercicis o proves que no arribin al 4 s'hauran de repetir. En cap cas es farà una mitjana ponderada si hi ha notes inferiors a 4. L'assignatura quedarà suspesa.

Procediments i tècniques d'avaluació	Tipus (*)	Criteris d'avaluació	Criteris de qualificació o ponderació
Assistència (observació, registre de control, llistes, etc...)	NR	CA01, CA02, CA03,	10%
Treballs i projectes presencials	NR (CA01, CA02, CA03)	CA01, CA02, CA03, CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11.	50 %
Proves objectives parcials i/o final	R	CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11.	30 %
Treball final	R	CA01, CA02, CA03, CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11.	10%
Total			100 %

*Aquest camp s'utilitza per especificar el tipus o caràcter de l'activitat d'avaluació: NR (no recuperable) o R (recuperable).

7.5. Criteris, procediments i instruments d'avaluació d'alumnes amb el mòdul pendent (extraordinària)

Procediments i tècniques d'avaluació	Criteris d'avaluació	Criteris de qualificació o ponderació
Treballs i projectes no presencials	CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11.	40%
Prova objectiva final	CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11.	50%
Treball final	CA04, CA05, CA06, CA07, CA08, CA09, CA10, CA11.	10%
Total		100 %

8. Altres observacions

La firma de la matrícula significa l'acceptació de la guia docent.

La Presentació del Treball Final és indispensable per aprovar l'assignatura.

8.1 PLAGI: En cap cas podrà ser avaluat i qualificat positivament un projecte total o parcialment coincident (o copiat), sense permís de l'autor/a i/o emprar una imatge aliena o text (de manera directa o indirecta) sense referenciar, amb intencionalitat fraudulenta.